

Magyarország célba ér

Oktatási tapasztalatok és e-learninges módszerek

tanulmány

Szociális Informatika Segítő Foglalkozásúaknak - Képzési Központ program

Készítette az Artefaktum Bt.
Budapest 2008-02-28

Bevezetés

A tanfolyam értékelésében fontos szerepet játszanak az oktatói vélemények, amelyeket igyekeztünk valamennyire strukturált formában megkapni. Ennek érdekében a tanfolyam oktatóinak egy nyitott kérdésekből álló kérdőívet kellett kitölteniük, ebből adódik, hogy a válaszok nem számszerűsíthetők (más kérdés, hogy lenne-e érdemleges haszna). Az alábbiakban először ezeknek az oktatói kérdőíveknek a kiértékelését végezzük el, majd kitérünk azokra a speciális tapasztalatokra, melyeket az E-learning eszközök felhasználásának során szereztünk az „Információs Társadalmi ismeretek” tárgy oktatásában.

Oktatói visszajelzések

A tanulók tudásának mélységéről az egyes témakörökben az oktatás kezdetekor

Az oktatás kezdetekor a tanulók nagyon eltérő tudásszinttel rendelkeztek mind az egyes tárgyak összehasonlításakor (átlagos tudásszint tárgyanként) mind a tanulók tudásszintjét összehasonlítva (az egyes tárgyakon belül a tanulók tudásszintje). Összességében háromfelé lehet osztani a tárgyakat aszerint, hogy milyen előzetes tudással rendelkeztek a tanfolyam megkezdésekor:

1. Egyfajta „*rutinos tudás*” jellemzi az olyan tárgyakat, amelyekkel a tanulók munkájuk, vagy iskoláik, netán autodidakta tanulásuk során korábban már találkoztak. Ilyen tárgy voltak a számítógépes és internetes ismeretek, valamint a munkaerőpiaci ismeretek, vagy a fogyatékos ismeretek, a romákkal kapcsolatos ismeretek. Fontos azonban, hogy ezek a tudások nem jelentettek egységes tudásszintet, így voltak eltérések a hallgatók között. Az egyik oktató erről így vélekedett:

„A két *alapozó* csoportomba jelentkezett hallgatók tudása, eltérő mélységű ismeretanyagot mutatott. A csoport indításakor közösen tisztáztuk a fogalmakat, a definíciók elemeit összeszedtük és kijelöltük a témahatárokat. Pontos fogalom

ismeretük volt a munkakör, a munkaszerződések, a munkavállalás feltételei és a jövedelem kérelmkörében.”

A fogyatékos modult oktató a következőképpen foglalta ezt össze:

„Megítélésem szerint a tanulók – lévén, hogy fogyatékos és idősgyben már előzetesen rendelkeztek tapasztalatokkal – számos területen már jártasok voltak, így például: a hátrányos megkülönböztetés következményeiben, ápolási szükségletek mibenlétében, alapvető informatikai ismeretekben, valamint az egyes fogyatékoságok típusairól is voltak információik.”

A roma speciális modul oktatói így vélekedtek a tárgyukkal kapcsolatos előzetes ismeretekről:

„Az oktatásban résztvevő tanulóknak a tantárgyra vonatkozóan már voltak alapismereteik, hiszen évek óta gyakorlati terepen, a szociális szférában, romákkal együtt dolgoznak. Ezek az ismeretek azonban átfogó képet nem adtak a roma közösségről, szokásokról, illetve azokról a problémákról, amelyek miatt a roma emberek és a nem roma emberek között gyakran feszültség tapasztalható. Nagyon fontos szempont volt, hogy az órák során az ismeretek és információk ráébresszék őket néhány folyamatra, ami bennük gyakran munkájuk során lejátszódik, és ezt az újfajta látásmódot eredményesen tudják majd hasznosítani a roma kisebbséggel való munkában.”

2. Átlagos, vagy „*mozaik tudással*” azok a tárgyak jellemezhetők, ahol a hallgatók semmivel nem tudtak többet az adott témáról – bár korábban akár tanulhatták is – mint, amit feltételezünk átlagosan a magyar társadalom tájékozottságáról. Ide tartoznak az Európai Unióval kapcsolatos ismeretek, a pszichológia és önismeret, vagy az információs társadalommal kapcsolatos ismeretek. Habár voltak olyan hallgatók, akik korábban szociálpszichológiát tanultak, vagy önismereti csoporton vettek részt, mindez az aktív tudásukon nem érződött.

„A második csoport kis létszáma behatárolta a módszertant, általános ismeretük megvolt, egy ember volt tájékozott a témában.”

Jellemzi a hallgatókat a pszichológiai és önismereti órát tartó oktató. Hasonló helyzetet találunk az információs társadalmi ismeretek és az EU-s ismeretek esetében.

„Az első órán bemutatkozás közben beszélgettünk, hogy ki mennyit tud az információs társadalomról, illetve mit gondol, hogy mi az? Javarárszt az internetre, az

infokommunikációs eszközök fontosságára, az információ-áramlás felgyorsulására hivatkoztak a tanulók.”

„Az Európai Unióval kapcsolatosan eléggé változatos tudással találkoztam, a többség gyakorlatilag annyi konkrétumot tudott a témáról, hogy 2004-ben csatlakozott Magyarország. A résztvevők csupán töredéke, egy-két hallgató tanult valaha valami olyasmit, aminek köze van az Unióhoz.”

3. A „*lila köddel*” jellemezhető igen hiányos tudás jellemzi azokat a speciális ismereteket, amelyekkel éppen speciális voltuk miatt nem nagyon találkozhattak a hallgatók szervezett oktatás keretében. Ilyen tantárgy mindenek előtt a gender ismeretek, vagy a távmunka-távtanulás, az e-vállalkozási ismeretek.

„A terület teljesen ismeretlen volt” - jellemzi egyik oktató a saját tárgyával kapcsolatos tudásszintet.

„A tanulók többsége a szociális területhez kapcsolódó tanulmányaiban nem foglalkozott felnőttoktatással” - mondja egy másik oktató.

„A kurzusok tapasztalatai alapján egyértelműnek látszik, hogy nagy szükség van a távmunka kurzus szociális szakemberek részére történő oktatására. Az első órák tapasztalata eddig bebizonyította, hogy a hallgatók mennyire nincsenek tisztában a távmunka mibenlétével és jelentőségével. Több hallgató nagy rácsodálkozással szembesült, a távmunkáról eddig gondoltak és a „valóság” között húzóódó ellentétre. A későbbi órákon a hallgatók megismerhették a magyar és nemzetközi távmunka helyzetet, s gyakorlati példák bemutatása által – a kurzus végére – eljutunk odáig, hogy a hallgatók maguk is számba vehették és végiggondolhatták, mivel is járhat a távmunka alkalmazása.”

Összességében elmondható – és az oktatói kérdőívek végigolvasása során is ez a benyomás erősödhet meg bennünk – hogy a hallgatók kompetenciabeli különbsége azon tárgyak esetében igen nagy volt, amelyeket a rutinos tudással, vagy a mozaik tudással jellemezhetünk, míg azon speciális témák esetében, amelyekkel kevésbé találkozhattak a hallgatók egységes sivatárság volt jellemző.

Előbbi csoportokba tartozók esetében a belső szórás természetesen nagyobb volt:

„Egyes tanulók, akik gyakran használnak számítógépet és internetet a csoportátlag fölé magasodtak, míg másoknak, akik itt a tanfolyamom ismerkedtek meg ezekkel az eszközökkel, kicsit idegenebb volt az információs társadalom világa.”

Utóbbi esetében viszont kicsi, a jellemző tanári vélemények ezek esetében:

„Úgy éreztem, hogy – szerencsére – alapvetően abban voltak hiányosak az ismereteik, amikről előadás tartottam. Nem éreztem ugyanakkor jelentős eltérést a tanulók között tudás tekintetében.”

„Azok voltak többségben, akik nem tanultak előzőleg a felnőttoktatásról, de a távtanulás (távoktatás) téma mindenkinek újdonság volt.”

„A csoportból egy tanuló szakmai tudása emelkedett ki, a többiek felkészültsége, szakértelme nagyjából azonos szinten mozgott.”

„A résztvevők között nem volt nagy szórás, hasonló háttérrel és ismeretekkel rendelkeztek, illetve hasonló hiányosságokat tapasztaltunk, amelyet megpróbáltunk pótolni.”

A hallgatói érdeklődés megítélése

Az oktatók megítélése szerint a hallgatók igen érdeklődőek voltak, gyakorlatilag minden oktató azt állította, hogy egyértelműen pozitív hozzáállással találkozott. Általában elmondható, hogy a hallgatókat minden érdekelte, azon tárgyak esetében, amelyről rendelkeztek már valamilyen ismerettel, elsősorban gyakorlati tudást vártak el. Az oktatók jellemző véleményei:

„A foglalkozásukból adódóan nagyon érdekelte őket az adott téma, az első csoport túlzásnak tartotta az elméleti anyag mennyiségét, színvonalát.”

„Egyértelműen pozitív volt az érdeklődés, nagy a lelkesedés.”

„Általában elmondható, hogy a tanulók nyitottak voltak a téma iránt, kíváncsiak voltak, hogy pontosan mit jelent az információs társadalom fogalma és vajon mi köze lehet mindennek az életükhöz, munkájukhoz.”

„A hallgatók általánosságban nagyon érdeklődők voltak, így az Európai Unió ismeretek is nagyon érdekelték őket.”

„Örömmel tapasztaltam, hogy a tanulók végig és folyamatosan jelen voltak az óráimon és folyamatosan kérdeztek. Magam bátoríthattam is őket a személyes tapasztalataik megosztásában. Néhány területen (pl. történeti áttekintés, EU-s szabályok ismertetése) kifejezett érdeklődést mutattak.”

„A tanulók – különösen miután megértették, hogy akár saját maguk is profitálhatnak az elhangzottakból – nagyfokú érdeklődést tanúsítottak a tantárgy iránt.”

„A tanulók nagyon érdeklődőek és motiváltak voltak a tantárgy irányába, amelyet aktív részvételük is mutatott.”

Az oktatás hallgatói igények – hiányosságok

A hallgatókat elsősorban az olyan gyakorlati ismeretek érdekelték, amelyeket jól tudnak hasznosítani munkájuk során;

„azaz azok az információk, amiket a hallgatók gyorsan be tudnak illeszteni akár a saját életükbe is”.

Az oktatók véleménye szerint az elméleti anyag, definíciók, fogalmak kevésbé vonzották őket, elsősorban gyakorlati helyzetekben vártak segítséget, ez azonban nagyon szerteágazó volt.

„Leginkább az e-learning anyagok bemutatói, a tesztek, az egyéni és csoportmunkák – vagyis amikor nem csupán passzív hallgatói voltak az órának.”

Nem voltak olyan gyakorlati készségek, amelyeket visszatérően megfogalmaztak volna igényként, ez nyilván abból az okból is lehetséges, hogy sokféle területről (sokféle ellátástípusból) érkeztek a hallgatók. A szakmájukból adódóan elsősorban a szociális terület esetében igényeltek több információt, ugyanakkora szerteágazó érdeklődésüket jól mutatja, hogy a házi dolgozatokat a legkülönbözőbb témákban írták meg.

Mivel az egyes témák rendkívül szerteágazóak, így a hallgatók elfogadták, hogy nem lehet elmélyülni alaposabban az egyes részletekben. Sokszor így is a bőség zavarát jelentette a sok átadott anyag (linkgyűjtemény, egyéb más információ). Az oktatók véleménye abban megegyezett, hogy az óraszám nem teszi lehetővé, hogy egészen részletes és alapos tudást lehessen átadni. Egy jellemző vélemény a sok közül:

„Sajnos hat órában nehéz minden izgalmas témára kitérni, miközben egy átfogó képet is adunk a témáról. Így nagyon is elképzelhetően tartom, hogy a tanulók más elvárásokkal érkeztek a tanfolyamra, mint amit végül kaptak. Viszont a tanfolyam végén több tanuló is küldött olyan e-mail üzeneteket, amelyben megköszönték az órát, nagyon hasznosnak jellemezték az átadott tudást.”

Azokban a témákban, ahol nem voltak korábbi ismeretek új igények általában nem merültek fel.

Az oktatókat arról is megkérdeztük, hogy saját oktatott tárgyukon kívül milyen (más oktató által sem) nem teljesített tanulói igényeket tapasztaltak. Az általános vélemény szerint a hallgatók nem fogalmaztak meg ilyen igényeket, inkább szervezésbeli kérdéseket vetettek fel az oktatóknak. Az leggyakoribb ilyen kérdés a speciális kurzusokra (roma, gender, fogyatékos) vonatkozott, amelyek esetében a hallgatók többször nehezményezték, hogy választaniuk kell közöttük, holott mindhárom kurzus érdekelte őket.

Az oktatók, a tanulók tudását és érdeklődési irányait valamint szem előtt tartva a tanfolyam célkitűzéseit számos hasznos ismeret beépítésére tettek javaslatot. Ilyenek az üzleti kommunikáció, a tárgyalástechniai készségfejlesztés és a konfliktuskezelés, amelyet érdemes lenne akár összefoglalóan egy emberi erőforrás-fejlesztési blokkba integrálni, emellett felmerült az információs társadalom témáját tekintve egy e-Inclusion-nel, digitális szakadékkal és IT mentorálással kapcsolatos kurzus. Ami a formát illeti az oktatók a hallgatói igények figyelembevételével gyakorlatorientált kurzusokat képzelnek el. Ahogy egyikük fogalmaz:

„Szerintem több gyakorlati jellegű ismeret és informatikai tudás kellene még a kurzusba. A felnőttek a továbbképzéseken „itt és most” hasznosítható tudást akarnak szerezni, nem pedig elméleteket hallani. Az informatikát – úgy gondolom – nemcsak felhasználói szinten kellene nekik oktatni, hanem a szociális területeken (intézményrendszerben) megkeresni és bemutatni a speciális felhasználási formáit.”

Vagy egy másik, hasonló vélemény szerint:

„Olyan tárgyak, amelyek a hallgatók életébe azonnal, lényeges módosítás nélkül beilleszthetők, és azok jótékony hatását a lehető leghamarabb a saját bőrükön érzik – legelsősorban gyakorlati teendők – mit hogyan végezzek el céljaim hatékony elérése érdekében – nyelvezettel.”

Hallgatói aktivitás

Az oktatók általában úgy jellemezték a tanfolyam hallgatóit, hogy együttműködők, kedvesek, alapvetően motiváltak voltak. Habár az órák nem egyforma módszertannal kerültek megrendezésre – voltak előadásszerű, míg voltak inkább gyakorlatorientált, csoportmunkára építő órák – a kezdeti megilletődöttséget legyőzve és egyéni vérmérséklettől függően főleg az őket érdeklő témákban a hallgatók igen aktívak voltak, bár hallgatagabbak is akadtak a csoportokban. Az előadók egy része lehetőséget adott a hallgatóknak rövid prezentációk tartására, ami igen kedvező hatást váltott ki.

Összességében elmondható, hogy ahol a hallgatóknak lehetőségük volt az aktív bekapcsolódásra, ott ezt meg is tették, az egyik előadó erről így nyilatkozott:

„Örömmre szolgált, hogy sokat és jót kérdeztek, s jómagam is sokszor kérdéssel indítottam egy-egy rész oktatását, vagy magát annak problémafeltevését.”

„Szívesen elmondták a véleményüket, bekapcsolódtak a beszélgetésekbe, valamint kíváncsian végezték az egyéni- és csoportmunka feladatait.”

Az oktatók elmondása szerint, egyetlen eset kivételével a hallgatók abszolút készségesek voltak, mind a helyszíni, mind az otthoni feladatok teljesítésében, „sokan túl is teljesítettek”. A feladatok tekintetében nagyon lelkiismeretesen jártak el, többen írtak a házi dolgozatot a nem túl jól, de azért megfelelőre sikerült tesztek esetében is.

A tanulók előmenetele és a gyakorlatban is használható ismeretek

Az oktatói visszajelzések alapján megállapítható, hogy összességében – ha az egyes kurzusok nem is mind alkalmasak arra, hogy átfogó ismeretek gyökerezhessenek meg a tanulók fejében ugyanakkor – sok esetben szemléletváltásra került sor.

Mindenképpen szemléletváltás történt a gender és a roma képzés hatására:

„Magamat is meglepett a szemléletváltás – ezt a kérdőívvel tudtam mérni, amit az elején kitölttettem, és aztán a zárást követően. Nem számítottam ilyen irányú és ekkora mértékű pozitív változásra. Mindez azt is jelenti számomra, hogy milyen nagy szükség van gender tudatosság növelésére – sok emberben, nőben és férfiban egyaránt ehhez spontán módon, ösztönösen már jó alapok van, de nincs gender-tudatosság. Engem is megerősített, mint oktatót ez a tapasztalat – köszönöm a lehetőséget.”

Vagy a roma kurzus esetében:

„A tanulók az elvártaknak megfelelően haladtak előre, és a képzés méretéhez viszonyítva megfelelő volt a tudásuk növekedése is. Egyik legfontosabb célunk az volt, hogy a résztvevők a munkájuk folyamán tudatosabban és nyitottabban kezeljék a roma kisebbséggel kapcsolatban számukra felmerülő problémákat, személyes hatása legyen a képzésnek rájuk, amely által érzékenyebbek lesznek, valamint jobban megértik a bennük lezajló folyamatokat, toleránsabbak lesznek és ez jobban segíti majd a közös munkát.”

Más oktatók arról számolnak be, hogy a tanulók sok esetben saját bevallásuk szerint sokat tanultak az elmondottakból, a világnézüik is megváltozott. „A hallgatók a tanfolyam kezdetekor szinte semmit nem tudtak a témáról. Úgy érzem, hogy alapvető ismereteket sikerült átadni, azt bizonyítják a teszteredmények, a megírt házi dolgozatok bizonyítékai a téma iránti érdeklődésnek.”

A távmunka kurzus esetében: „A kurzus azon célját, hogy a hallgatók többet megtudjanak a távmunkáról, illetve elgondolkodjanak alkalmazásának lehetőségéről – mindenképp elérte. A szociális szféra különböző területeiről érkező hallgatók, ugyanakkor különböző haszonnal tudják az itt tanult ismereteket és tapasztalatokat alkalmazni. Például egy idősgondozás területén dolgozó szociális munkás az itt tanultaknak kisebb részét fogja tudni alkalmazni, mint például egy munkaerő-piaci szolgáltatást is nyújtó intézmény dolgozója, vagy éppen egy szociális intézmény humánpolitikai vezetője.”

Mindez azt jelenti, hogyha tanfolyam túlságosan rövid is volt ahhoz, hogy a tanulók átfogó és mély ismeretekkel gazdagodhassanak a témáról, mindazonáltal a látókörük jelentősen kitágult, és ha részleteiben nem is, de nagyvonalakban képet alkothattak a tárgyról. Így ha azzal a jövőben akár elméletben, akár gyakorlatban részletesebben kívánnak foglalkozni, e tanfolyam megfelelő kiindulópontot nyújt számukra. Az oktatók egytől-egyig arra törekedtek az előadások felépítésénél, hogy a tananyag kapcsolódjon a résztvevők ilyen témájú tanácsadó, segítő munkájához. Ez alapján elmondható, hogy voltak a gyakorlatba könnyen átfordítható ismeretek, például ilyen az új Europass önéletrajzi minta amit ki tudtak használni munkahely keresésében.

Más tárgyak esetében ezt nem olyan egyszerű megítélni, például „a gender alapismeretek elsajátítása hosszú folyamat, mert szemléletváltást igényel – a gyakorlati alkalmazhatósághoz több kell az elméleti alapoknál, s elsősorban még további gendertudatosság. Ez utóbbit kell tovább mélyíteni, és aztán lehet egyáltalán gyakorlati használhatóságról beszélni.”

Tanulságok – változtatási javaslatok

Az oktatói visszajelzésekből kitűnik, hogy a hallgatói igények alapján többen változtattak menet közben, vagy változtatnának az órák témáján, az oktatás módszerein egy következő tanfolyam alkalmával. A változtatások és a változtatási javaslatok a tanárok részéről a következők voltak:

- A változtatás hangsúlyeltolódást kellene jelentsen az elméleti anyag kárára és a gyakorlati dolgok előnyére. Több egyéni problémának lehetne teret engedni. Ahogy egyik oktató megállapítja: „Kétségeim vannak a felől, hogy egy ennyire elméleti tematikájú megközelítés, illetve egy ilyen jellegű számonkérés ebben a típusú felnőtt képzésben a leghatékonyabb módja az oktatásnak.” Egy másikuk így érvel: „Több teret kell adni az önálló munkáknak. A 2 órás előadások túl hosszúak, főleg, ha egész nap ilyeneket kell hallgatni.”
- Fontos lenne, hogy készüljön egy igénylista, hogy azáltalános összehangoltságon túl konkrétan milyen módon tudja az egyik óra támogatni a másikat.
- Többen változtatnának a számonkérés menetén, ebben azonban nincs iránya a változtatási javaslatoknak. (ahol tesztet írtak, házi dolgozatra lenne érdemes váltani, ahol házi dolgozatot írtak tesztre...) „Alapvetően úgy értékelem, hogy szükség lenne az írásbeliség nagyobb mértékű megerősítésére.”

E-learning eszközök felhasználásának tanulságai az „Információs Társadalmi ismeretek” tárgy oktatásában

Az Információs társadalomról szóló ismeretek oktatására a képzési programban a *szakosító* képzésben került sor „Információs társadalmi ismeretek” címmel.

Két csoport számára folyt az oktatás, az egyik 2007. április – május, a másik szeptember – november végezte a tanfolyamot.

Az első csoportban „hagyományos” frontális oktatás folyt az elkészített tananyagot követve, az egyetemi képzésben kipróbált témákkal és anyagokkal. A második csoportban kísérletileg egy újonnan írt egyetemi tankönyv és e-learning keretrendszer segítségével, e-learning-gel

kevert oktatás folyt, a hallgatók által a tankönyvből kiválasztott témákkal. Egyrészt arra voltunk kíváncsiak, hogy egyes e-learninges eszközök alkalmazása milyen mértékben fokozza az oktatás hatásosságát, másrészt pedig arra, hogy egy esetleges jövőbeni képzés reálisan elképzelhető e-learninges eszközökkel. Ha igen, ez rendkívül megnövelné a Központ képzési potenciálját. A két csoport összevetése különösen jó alkalmat kínált viszonylag objektívabb tanulságok levonására.

Az első tanfolyam

A kb. 20-25 fős csoportból az előadásokra rendszeresen körülbelül a csoport fele járt be.

A kurzus célja az volt, hogy bevezesse a hallgatókat az információs társadalomba és néhány azzal kapcsolatos szociális informatikai tárgyú diskurzusba.

Az órák látogatása beleszámított a tanfolyam végi értékelésbe. A tanfolyam végét előre megadott és egyeztetett irodalom alapján írt házidolgozat zárta.

Az érdemjegy kialakításakor figyelembe vett szempontok: órai jelenlét és aktív munka, tanfolyam végi vizsga.

A tematika kötött volt, s az alábbi témákat dolgozta fel:

- Információ, társadalom, információs társadalom és bevezető diskurzusok
- Az információs társadalom fogalma
- Politika és állam: kihívások előtt
- Család, patriarchalizmus és szexualitás az információs korszakban
- Új társadalmi mozgalmak egy „jobb” világért
- Globális és új lokális társadalmi egyenlőtlenségek, a jóléti rendszerek válsága

Számítógépteremben voltak az órák tartva, a diákok hozzáférhettek a tananyaghoz az interneten keresztül (az órán is), de külön tankönyv nem állt rendelkezésre.

Hagyományos, „frontális órák” voltak, kis óra végi beszélgetéssel.

A következők voltak a konfliktusforrások a kurzus során:

- Tanfolyam kötelező jellege, oklevél „üressége” (a tanfolyamra járást egyes munkáltatók kötelező jellegűvé tették egyes dolgozóik számára. Ez szemben állt az önkéntesség elvével, melynek szellemében hirdettük meg és viteleztük ki képzésünket.)

- Életkori konfliktus
- Számonkérés módja, jellege, és munkamennyisége (a „házdolgozat” megoldást később lelkesen pártolták, ám ahogy közeledett azok megírásának ideje, úgy fordultak ellene. A szóbeli vizsga végül is ennek pótlására illetve kiegészítésére lett meghirdetve)
- „Lázadás” a vizsga ellen

„Meggzületett a dolgozat, de megvédeni nem fogom, mert dolgozok mind a két alkalommal. És ha nem dolgoznék akkor sem mennék el, mert nem tartom reálisnak! Ha nem is felelek meg, azért köszönök mindent, mert sokat tanultam tőled és nagyon élvezetesek voltak az óráid.”

A diákok visszajelzése nem csak e kiragadott esetben volt „ambivalens” : az átadott tudást értékelték, a formai kereteket viszont elutasították.

A második tanfolyam

A kb. 20-25 fős csoportból rendszeresen bejárt az előadásokra a társaság több mint kétharmada.

A kurzus célja az volt, hogy bevezesse a hallgatókat az információs társadalomba és néhány szociális szempontból meghatározó részterületbe.

Az órák látogatása beleszámított a tanfolyam végi értékelésbe. A tanfolyam végén az eredeti szándék szerint nem került sor külön vizsgára.

Az érdemjegy kialakításakor figyelembe vett szempontok: órai jelenlét és aktív munka, e-learning rendszerben kitöltött tesztek. (Az eredeti elképzelésekhez képest később az utólag kitöltött tesztek nagyobb – gyakorlatilag vizsgaértékű – jelentőséget kaptak.) Részben szabadon választott volt a tematika. Az első óra volt csak kötött – „Bevezetés az információs társadalomba” - , ezt követően választottak a hallgatók 12 téma közül.

A kiválasztott témák a következők voltak:

- Tanulás és tanítás az információs társadalomban
- Társadalmi hálózatok, hálózati társadalom
- Az Európai Unió információs stratégiája
- E-közigazgatás az Európai Unióban
- e-Befogadás az információs társadalomban

Számítógépteremben zajlottak az órák, a diákok hozzáférhettek a tananyaghoz az interneten keresztül (az órán is), és külön tankönyv állt rendelkezésre, e-learning rendszerrel (Moodle). Frontális órák folytak (éppen ezért az alkalmazott módszer természetesen nem „tisztá” e-learning volt, hanem kevert szisztéma, ú.n.: „blended learning”), folyamatos óra közbeni vitalehetőséggel.

Konfliktusforrások most is akadtak az előadások során:

- A képzés első órája lévén, folyamatos voltak a késések (a vidékről bejárók miatt)
- Technikai (digitális írástudásbeli) problémák (regisztráció, belépés, elektronikus kurzusfelvétel, tesztek kitöltése stb.)
- Egyenetlen volt a csoport, eltérők voltak a háttértudások és a tanulási stílusok.
- Tanfolyam végi „eszmélések”: hiányzások és tesztek kitöltésének komolyan vétele

A diákok visszajelzése egyértelműen pozitív az átadott tudást értékelték, de a formai keretek nem mindig arattak sikert:

- „Érdekes ismeretterjesztő előadássorozat volt. Azt a részét szerettem jobban amikor a tanár adott elő. A géppel való tanulás annyira nem volt érdekes nekem.”
- „Nekem az is jó volt, hogy az oktató világosan elmagyarázta minden alkalommal, hogy mi a teljesítendő „házi feladat”, mert még én ilyen típusú képzésen nem vettem részt, ami részben órai munkát, részben otthoni, interneten keresztül teljesítendő feladatot vár el; szükségem volt az eligazításra.”

A hagyományos oktatás és az e-learning - elméleti háttér

Az ipari társadalmakra jellemző hagyományos tanításra a hierarchikus tudáelosztás a jellemző. Ennek mintaformája, a nagyelőadás, felülről lefelé irányul és nem interaktív. Hagyományos szemináriumi keretek között a vita és a kommunikáció limitált térbeli és időbeli keretek között zajlik.. A nyomtatott könyvek példányszámainak szűk keresztmetszete

is kikényszeríti, hogy a professzor előadja (vagy egyenesen felolvassa) a tankönyvét. A diákok pedig – akár csak a középkorban – megkísérlik a hallottakat lejegyezni. Hagyományos szemináriumi keretek között a vita és a kommunikáció limitált térbeli és időbeli keretek között zajlik.

Az új kommunikációs eszközök e határokat kiterjesztik. Az információs társadalom technológiája a *személyek, tudástárházak és intézmények hálózatba szervezését* teszi lehetővé. A web2 alapú technológiák segítségével a tanár és a diák tértől és időtől függetlenül állandó interaktív kapcsolatban lehet egymással. A tanár az elektronikus postával mindenütt elérhető. A tananyag (akár a tanár előadása is) – csakúgy, mint a diákok internetes munkája – a világ bármely internetes munkaállomásáról követhető és kommentálható. A diákok az általuk keresett tudásanyagot maguk tölthetik fel, feladataikat, kommentárjaikat a tanulási környezetben könnyedén tárolhatják.

Ez a lehetőség azonban több új problémát is felvet. Ezek egyike a kommunikációk túltengése. A hálózatba szervezett oktatás lehetőséget ad a dolgozatok, feladatmegoldások és támogatást kérő elektronikus levelek gyors és hatékony továbbítására. Ha viszont továbbra is a tanár az egyedüli tudásforrás és tutor, akkor előbb-utóbb elvész a rázúduló elektronikusan tárolt szövegek, feladatok és az elektronikus üzenetek, kérdések halmazában.

Az oktatás/tanulás különböző fogalmai a hagyományos oktatásban és az e-learningben

A zárt, hierarchikus oktatási környezet fogalmai - az ipari társadalom - fogalmi rendszere	A nyitott, kooperatív oktatási környezet fogalmai - az információs társadalom - fogalmi rendszere
Instrukcionista tanuláselmélet	Konstruktivista tanuláselmélet
Központi tanterv (a „tanterv-törvény”)	Rugalmas kompetencia-portfóliók mint tanulási célok
Lineáris tanterv	Moduláris szervezés
Tankönyv	Információs háttérkörnyezet a hálón
Frontális osztálytermi környezet	Kooperatív osztálytermi környezet
Előadás	Projekt-tanulás

Tudásközlés „felülről”	Kollektív tudáskeresés, tanácsadás a tudásmenedzsmentben, önszervező tanulás
Centralizált információ-elosztás	Párhuzamos információ-feldolgozás
Tanár	Tutor, moderátor, tanácsadó, coach, hálózatszervező
Tanulás	Kollektív tudásmenedzsment, hipertanulás
Definíciós tudás	Információ-menedzsment, keresés, dokumentálás, kommunikációs tudás
Érdemjegy, osztályzat	Egyéni, de kollektívan összeállított kompetencia-portfólió, tudástérkép
Vizsga, „államvizsga”, beszámoltatás	A tanár és a diák által közösen kitöltött kompetencia-portfólió
Vizsgaidőszak	Önellenőrzés, az eredményhez vezető út közös értékelése
Mindenki számára egységes zárthelyi dolgozatok	Szabad esszék, egyénileg választott tesztek, kreatív projekt-feladatok
Diploma	Formális és informális úton szerzett kompetenciák az e-portfólióban

A hagyományos központosított tudáselosztás módszerei és a hálózat lehetőségei - mint ahogy ez a fenti táblázatból is kitűnik - tehát nehezen illeszthetőek. A hálózat szinte kikényszeríti az egymástól való tanulást, a decentralizált tudáselosztást. A tanulóknak egymástól és más tutoroktól is kell tanulniuk és segítséget kérniük. A tanár ezúton szabadulhat meg az információk túltengésétől. Ez a módszer azonban csakis akkor lehetséges, ha tudjuk, hogy a hálózati partnerek milyen tapasztalattal, tudással, kompetenciával rendelkeznek., ha tudjuk, kihez milyen kérdéssel fordulhatunk.

Amiben különbözött tanfolyamunkon a kevert tanulás a hagyományostól

A tanulási célok, tanulási stílusok előre feltérképezhetők és rögzíthetők voltak. Kompetencia portfólió alapján még inkább a csoport érdeklődése mentén dolgozható fel az órai anyag. Automatikusan javított tesztek, és rögzített teszteredmények jelentős technikai segítséget nyújtottak. Az elektronikus környezet kiválóan alkalmas a visszajelzésekre (kérdőívek, levelezőlista). Az órai lemaradás, alkalmankénti hiányzás kevésbé volt meghatározó.

Összegzés

Az oktatói visszajelzésekből megállapítható, hogy többségében érdeklődő és motivált hallgatókkal találkoztak az oktatók, akikkel jól lehetett együtt dolgozni. A hallgatók és az oktatók értékelései szerint sikeres volt a tanfolyam, azonban egy lehetséges következő képzésen gyakorlatorientáltabb, praktikus ismeretekkel teli kurzus lenne a célcsoport számára a legideálisabb.

Az e-learninges kísérleti módszer alkalmazásának tapasztalatai a következőkben foglalható össze:

- Nem szabad egyetemi módon, stílusban tanítani egy ilyen tanfolyamon.
- Az óra nem vonatkoztatható el a tanfolyami keretektől, problémáktól.
- Minden technikai támogatást meg kell adni, és ennek folyamatosnak kell lennie.
- A kurzus elején világosan tisztázni kell, hogy melyek a számonkérés keretei, és ezt folyamatosan fókuszban kell tartani.
- Gépterem nélkül nem lehet blended learning kurzust tartani, de a gépterem önmagában nem garantálja a sikert.
- Össze kell kapcsolni a hallgatókat, hogy ne a tanár legyen a tudás/segítség egyedüli forrása.